

ШТАМПА НАШИХ ИСЕЉЕНИКА О ШПАНСКОЈ ЕПОПЕЈИ

Онај који није активно учествовао или бар пратио борбу шпанског народа против фашизма не може лако сагледати допринос наших исељеника и Југословена уопште великој борби Шпаније против најцрњег зла цивилизованог човечанства — фашистичке диктатуре.

Вратимо ли се тридесетак година уназад и погледамо ли исељеничке листове, часописе и алманахе из периода 1936 — 1939. сазнаћемо, могло би се рећи, до детаља о великом доприносу наших интербригадиста праведној борби шпанског народа о њиховим јуначким подвизима, интернационализму слободарским тежњама, солидарности са свим прогресивним и демографским снагама против којих се обрачунавала реакција у земљи бацајући их у тамнице, о хуманизму наших бораца, о помоћи, моралној и материјалној, која је стизала борцима на свим фронтима Шпаније, у болницама и логорима, сазнаћемо једном речју о нашем мјесту у демократском фронту шпанске епопеје.

Око половину југословенских добровољаца који су се нашли у редовима интербригадиста дошло је из наших насеобина из Канаде, САД, Француске, Белгије и југословенски студенти из Чехословачке. Било је појединаца и из других земаља. То је био један од разлога што је штампа наших исељеника посветила толико простора рату у Шпанији. Поред тога, треба имати у виду да је демократска јавност читавог света осуђивала фашизам који се преко Италије, Немачке, и Шпаније надвијао над целим човечанством. У тој осуди била је изванредно активна и исељеничка штампа. Истичући ову чињеницу наводимо пример „Напретка“, листа наших исељеника у Аустралији, који је доста свог простора посветио догађајима у Шпанији иако из Аустралије није било наших исељеника међу интербригадистима, а мали број и других националности.

Она је континуирано бележила све светске догађаје који су имали или су могли имати одраза на борбу шпанског народа. Верно и доследно бележени су сви успеси и неуспеси, побједе и порази како фашистички тако и републиканских јединица. „Правда“, „Слободна мисао“, из Канаде; „Напредак“ из Аустралије; „Глас исељенцев“ за Белгију и Француску и други листови забележили су на стотине писама која су упућивали наши борци са фронта Шпаније, било својим породицама, било исељеничким организацијама или редакцијама листова. Такође, листови бележе поруке интербригадистима од наших политичких затвореника који су

у то време трунули по затворским ћелијама широм земље; поруке напредних исељеничких организација; закључке годишњих конвенција, које су својим одредбама или целим садржајем пружале морално подршку онима који су отишли да добровољно крваре у рововима Шпаније; за победу демократије не само у Шпанији већ и у другим земљама; поздраве рањеним друговима и жеље за њихово оздрављење и повратак у борбене редове. Листови су доносили написе који су у одређеном смислу и у границама стручности својих аутора анализирали опште — политичку ситуацију у свету, војно политичку и морално политичку ситуацију на фронтима Шпаније, тактику и стратегију зараћених страна, варварско бомбардовање и масакр цивилног становништва и незаштићених објеката — школа, болница и слично. Осуде дехуманизације ратних операција и апеле за поштовање усвојених правила ратовања, односно доследну примену међународног ратног права.

Велики простор је посвећен апелу наших исељеника и њихових организација за што већу помоћ демократској Шпанији. Ови апели се нису односили само на југословенске исељенике већ на целокупно напредно човечанство.

Припреме за веће ратне подухвате агресори организовано врше не само у својим армијама у позадини већ и ситним ратним чаркама или оружаним интервенцијама већих или мањих размера. Мирнодопски маневри јединица нису довољни за испробавање оружја и уигравање командног кадра. Шпанија је била виша војничка школа за фашистичке армије, односно њихов командни кадар. Употребом свих врста оружја на тлу Шпаније ово ратиште је било и нека врста великог војног полигона. На ову чињеницу такође је скретана пажња. Лист „Правда“ у броју 45 из 1938. године доноси напис „Шпанија је наша виша војничка школа“ у коме се наводи део тајног реферата једног од најближих Хитлерових војних стручњака, генерала Рајхенауа, којег је изложио пред руководећим политичким и војничким активом фашистичке Немачке, Из тог реферата којег су објавили прво Енглези, јасно су се виделе намере Хитлерове солдатеке. До тада су се и Хитлер и Мусолини трудили да своје империјалистичке планове прикрију велом борбе против „комунистичког баука“ односно против бољшевичке опасности у Шпанији. Сад је било јасно да се Њемачка и Италија припремају за нову поделу свијета. „Захваљујући шпањолским догађајима, каже се у изводу реферата и нашој активности у овој земљи као и у Средоземном мору ми смо поштено уздрмали Версајски систем у Европи под који смо ставили динамит“. Излагање немачког фашистичког генерала каже се у „Правди“ треба да помогне свим онима који још до сада нису увидели разбојничке циљеве немачког фашизма, да помогну борбу шпанског народа за његову независност и слободу и да свим силама раде на удруживању свих демократских снага у борбу против фашизма, тог варвара XX столећа, који спрема светски покољ“.

Али, фашисти нису могли ни претпоставити да ће та иста ратна искуства стоструко више користити њихови непријатељи — борци за слободу шпанског народа. На десетине команданата командира и десетара, организатора устанка и прекаљених бораца дошли су са шпанског ратишта преко концентрационих логора у Француској у поробљену Југославију и своје драгоцјено војничко и политичко искуство ставили у службу свог народа.

Напредна исељеничка штампа није само регистровала догађаје у Шпанији у вези са ратом у Шпанији већ је указивала на одређене појаве и искуства која су била од изванредне важности са гледишта војне и политичке стратегије и тактике. „Чему нас учи Шпанија“, „Наше искуство из Шпаније“ и сл. написи у „Слободној мисли“ и „Правди“ говоре о томе.

Поред отворене интервенције немачког и италијанског фашизма против шпанског народа, нашта је стално указивала исељеничка штампа својим написима, она је указала и открила да су се на страни франкових фашистичких трупа борили и руски белогардејци Павлићеве усташе, који су после италијанског абесинског рата, у коме су учествовали у редовима италијанске војске мобилисани и послати на фронт у Шпанији. После овог неславног усташког „подвига“ „Слободна мисао“ доноси уводни чланак у коме својим читаоцима и осталој јавности указује на издајничку улогу усташке емиграције и њихову директну повезаност са међународним фашизмом. То су потврдили каснији догађаји и у нашој земљи.

Исељеничка штампа је на својим страницама редовно протествовала против фашистичких злочина који су постајали све чешћи и масовнији. Једна од многих организација које су се одазвале позиву Светског комитета против рата и фашизма да се протествује против злочиначког фашистичког бомбардовања Мадрида био је Хрватски просветни савез у Канади. Он је преко „Слободне мисли“ упутио генералу Миаји. команданту одбрамбених снага Мадрида телеграм у коме каже: „Хрватски радници у Канади организовани у КПС протестирају са индигнацијом против злочиначког фашистичког бомбардовања Мадрида и изражавају своју солидарност и обећавају помоћ херојском Шпањолском народу и његовој влади у њиховој борби против међународног фашизма.“ Испод текста телеграма штампан је апел свим српским, словеначким и осталим организацијама наших исељеника да се и они придруже протесту КПС. У овом натпису стоји даље „браћо исељеници, ми не можемо и не смемо стајати скрштених руку док фашистичке банде разносе хиљаде невиних жена и дјечице Мадрида, док пада хиљаде бораца за слободу шпанског народа, а и самих нас. Њихова борба је и наша борба“.

Наша напредна исељеничка штампа придружила се оној штампи у свијету која је стала на браник слободе и демократије не само шпанског народа већ свих угњетених и потлачених народа у свету. Она је смело и отворено водила борбу против дивље хајке коју је на својим страницама водила фашистичка и реакционарна штампа читавог свијета. Она је указивала на недоследност написа у „Хрватском дневнику“, на лажи и злобу „Хрватске страже“, „Балкана“, „Обзора“, „Словенца“ „Самоуправе“ и др.

У вези писања реакционарне штампе „Слободна мисао“ у једном свом броју наводећи чланак из „Пролетера“ пише: „на шпанским догађајима су се као у огледалу одразила без маске многа лица која су до сада била, ако не сасвим маскирана, а оно ко добро нашминкана“. Борећи се да глас истине о борби демократских снага против фашизма у Шпанији допре до свих наших исељеника, напредна исељеничка штампа оштро реагује на писање „Хрватског гласа“, „Гласа Канаде“ и других листова који су се трудили да у лажном светлу прикажу грубу стварност шпанског народа на чију су се слободу окомили зликовци међународног фашизма.

У последњем писму добровољаца из Шпаније упућеном уредницима „Правде“, „Слободне речи“, „Напреја“, „Слободне мисли“, „Радничког гласника“, „Гласа исељеника“, „Напретка“ и свој нашој напредној емиграцији пише: „у рововима Мадрида, на Гвадалахари, Јарамима, Естрамадури, под Горгозом, Теруелом, у гудурама Арагона, на плодним обалама Ебра ви сте ти који сте нас савесно, колико год су вам то могућности дозвољавале, обавештавали о приликама у земљи. Ви сте ти који сте са највећим интересовањем и симпатијама пратили херојске напоре шпанског народа у његовим тешким данима борбе за своју и слободу свих нас. Ви сте нас вазда будрили показујући нам право лице расположења наших народа како у емигранцији, тако и у нашој земљи... И зато ми много дугујемо нашој емигрантској штампи“. Писмо су потписали изабрани делегати добровољаца из Југославије и емиграције у Шпанији — њих 45.

Вредно је посебне пажње то што су сви написи одишу топлином, другарством, блискошћу, хуманизмом, бригом за друга у рову, рањеника у болници, затвореника у ћелији, који се тамо нашао због истих идеала, због којих су исти дошли на фронт. Кроз све написе провејава висока свест о потреби солидрности свих демократских снага.

И заиста, ако је штампа одражавала расположење и наклоност наших исељеника према праведној борби демократских снага у Шпанији, у што не можемо сумњати, онда се може тврдити управо оно што илуструју не десетине, већ стотине написа о помоћи наших исељеника шпанском добровољцима. Материјална помоћ прикупљена је у свим приликама, — на поселима, забавама, свадбама, жетви, берби, славама, крштењима и свим скуповима; у радним колективима, школама, факултетима; у разним струкама, гранама, насељима па чак и у затворима. Ево неколико написа о томе: „Чадам за Шпанију“, „За Шпанију из Шумахера“, „Огранак СНП из Виндзора за Шпанију“, „Рудари за Шпанију“, „Трговци помажу добровољце“, „Исељеници Монтреала помажу шпанске борце“, „Хрватски студенти својим шпанским колегама“, „Наши за Шпанију“, „Шумски радници за Шпанију“, „Чланице ХПС апелирају за помоћ шпанског народа“, „Божји дар добровољцима“, „Са веселих забава за Шпанију“, „Словенске радне жене за Шпанију“, „Из Француске послано 60 пакета“. И тако редом, свакодневно стизали су поклони и помоћ од наших исељеника из свих колонија Канаде, Америке, Аустралије, Француске и Белгије. Стизала су и бележена писма о захвалности добровољаца са свих фронта Шпаније. Великој солидарности дат је одговарајући публицитет.

Велика морална и материјална подршка пружана је породицама погинулих шпанских добровољаца. О томе такође говори низ чланака — „За дјецу палих другова у Шпанији“, „За помоћ фамилија палих бораца“, „За помоћ обитељи друга Дасовића“, „За обитељ палог друга И. Рачког“.

Када су се борци Интер бригада повукли са фронта и у парадном маршу прошли последњи пут улицама Барселоне, бурно поздрављени од масе народа, када се део ових ветерана, међу којима и наши из Југославије нашао у концентрационим логорима Француске, исељеничка штампа је упорно тражила да се дозволи повратак ових јунака у своју земљу. Она се залагала за њихову помоћ и сношљивији живот у логорима. Она је на својим ступцима доносила апеле, петиције, захтеве, протесте

разних организација и појединих угледних личности за слободу шпанских добровољаца, — и они који су остали у франковом ропству и оних из Даладејеових концентрационих логора.

Са страница ове штампе наши исељеници су читали и осјећали да из новина, из реченица и наслова капље проливена крв невиног народа. Читали су и осјећали и видјели јурише својих јунака, бораца добровољаца Интербригада. Читали су и видели побједу. Белчите, Теруел, Гвадалахара, Мадрид. Похрлила је помоћ у крви, у храни, одјећи, новцу, дувану у великој и масовној моралној подршци. А борцима на ратиштима — у рововима и болницама новине својих земљака значиле су више него одмор, лек, муниција.

Велики је и неизмеран прилог исељеничке штампе демократским снагама шпанске епопеје.